

Łukasz Matoga, lukasz.matoga@uj.edu.pl

Aneta Pawłowska, aa.pawlowska@uj.edu.pl

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej

Muzea uczelniane w Polsce – przestrzeń spędzania czasu wolnego inspirowana nauką. Stan obecny i kierunki rozwoju w kontekście turystyki kulturowej

Słowa kluczowe: muzea uczelniane, dziedzictwo akademickie, turystyka kulturowa, oferta edukacyjna, technologie informacyjno-komunikacyjne, stowarzyszenia muzeów uczelnianych

Abstrakt

Uczelnie wyższe to nie tylko placówki dydaktyczne i naukowo-badawcze, ale także ważny element europejskiej kultury i tożsamości. Muzea uczelniane, które znajdują w strukturach instytucji szkolnictwa wyższego, gromadzą cenne zbiory związane z ich profilem kształcenia oraz osiągnięciami naukowymi pracowników i studentów. Instytucje te funkcjonują na pograniczu świata nauki, kultury i historii oraz działają na rzecz zachowania dziedzictwa akademickiego poprzez jego ochronę, upowszechnianie i promocję. Oferta muzeów uczelnianych w Polsce jest szeroka i zróżnicowana pod względem tematycznym, ale wciąż zbyt mało rozpowszechniona. Współczesne procesy związane z rozwojem nowych form uczestnictwa w kulturze i turystyce stwarzają konieczność zmiany lub modyfikacji ich podejścia do prezentacji i udostępniania zasobów dziedzictwa kulturowego. Dlatego też, celem artykułu było przedstawienie stanu obecnego i współczesnych kierunków rozwoju muzeów uczelnianych w Polsce. Szczególną uwagę zwrócono na współpracę z innymi instytucjami kultury tego rodzaju, wykorzystanie narzędzi cyfrowych w udostępnianiu zbiorów i organizacji ekspozycji oraz działania w zakresie rozwoju oferty edukacyjnej dla różnych grup zwiedzających. Współczesnym muzeom uczelnianym potrzebne są innowacyjne formy mówienia o zgromadzonym dziedzictwie. Muzea te starają się wyjść naprzeciw aktualnym potrzebom i oczekiwaniom turystów. Duże znaczenie w ich rozwoju mają fundusze europejskie, a także współpraca w ramach krajowych i międzynarodowych stowarzyszeń będących platformą umożliwiającą inicjowanie i organizowanie wspólnych wydarzeń kulturalnych oraz efektywne pozyskiwanie środków finansowych.

Wprowadzenie

Turystyka kulturowa stanowi współcześnie jeden z dynamicznie rozwijających się segmentów rynku turystycznego. Turyści zwiedzają historyczne centra miast, zabytki architektury i budownictwa, miejsca pamięci i ważnych wydarzeń, obiekty postindustrialne, ośrodki kultu religijnego, jak również biorą udział w wydarzeniach o charakterze kulturalnym. Istotne znaczenie dla rozwoju turystyki kulturowej mają muzea, które są obecnie jednymi z najbardziej rozpowszechnionych instytucji kultury w Europie. Zbiory muzealne są odzwierciedleniem działalności człowieka oraz jego kulturowego, społecznego i przyrodniczego otoczenia. Przykładami muzeów o bogatych zbiorach, które odwiedzane są licznie przez turystów mogą być Luwr w Paryżu, National Gallery w Londynie, Muzea Watykańskie, Muzeum Prado w Madrycie oraz Ermitaż w Sankt Petersburgu. Jednak w poznawaniu historii, kultury i przyrody danego miejsca ważną rolę odgrywają, poza powszechnie znanymi muzeami o randze międzynarodowej, również muzea narodowe, regionalne oraz muzea tematyczne, w tym uczelniane, ze względu na ich cenne i unikatowe zbiory.

Uczelnie wyższe kształtują tożsamość krajów europejskich i współtworzą ich dziedzictwo kulturowe. Ośrodki akademickie od epoki średniowiecza są miejscami rozwoju nauki, kultury, twórczości, kreatywności oraz innowacji. Dysponują bibliotekami, archiwami, oraz muzeami z kolekcjami o tematyce historycznej, naukowej, artystycznej i przyrodniczej. Muzealia te prezentują wkład uczelni w rozwój nauki i wiedzy, zaplecze badań naukowych i osiągnięcia w tym zakresie. Jednak zbiory muzeów uczelnianych, które są ważnym i cennym elementem europejskiej tożsamości, nie zawsze są odpowiednio doceniane i znane szerokiej publiczności w porównaniu z innymi kategoriami dziedzictwa kulturowego gromadzonymi w muzeach. Zarządzanie współczesnymi muzeami, w tym również muzeami uczelnianymi, uwzględniać powinno aktualne trendy zachodzące w sektorze kultury i muzealnictwa, jak również w turystyce, oraz zmieniające się potrzeby i oczekiwania zwiedzających.

Celem artykułu było określenie stanu obecnego i współczesnych kierunków rozwoju muzeów uczelnianych w Polsce. Badania obejmowały dwa etapy. Liczbę i strukturę muzeów uczelnianych w Polsce określono na podstawie kwerendy stron internetowych uczelni wyższych, które znajdują się w 25 największych pod względem liczby studentów ośrodkach akademickich. W drugim etapie scharakteryzowano kierunki działań w zakresie rozwoju oferty muzealnej na przykładzie muzeów, które należą do Stowarzyszenia Muzeów Uczelnianych (SMU). Szczególną uwagę zwrócono na trzy zagadnienia: wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w udostępnianiu i prezentacji zgromadzonych zbiorów, rozwój oferty edukacyjnej muzeum i dostosowanie jej dla różnych grup zwiedzających oraz nawiązywanie współpracy z innymi instytucjami kultury w zakresie popularyzowania dziedzictwa akademickiego. Przeprowadzono kwerendę źródeł elektronicznych, w tym oficjalnych stron internetowych poszczególnych muzeów, serwisu internetowego SMU oraz archiwalnych materiałów prasowych i promocyjnych.

Muzeum uczelniane jako instytucja kultury XXI wieku

Istota i cele działalności muzeum uczelnianego

Termin muzeum pochodzi od greckiego słowa *mouseion*, oznaczającego świątynię muz, greckich bóstw opiekujących się poszczególnymi dziedzinami sztuki [Zalasińska 2013, s. 9]. Obecnie najczęściej używaną definicją jest ta sformułowana przez G. H. Rivièrę w 1989 r., według której muzeum jest „instytucją trwałą o charakterze niedochodowym, służącą społeczeństwu i jego rozwojowi, dostępną publicznie, która prowadzi badania nad materialnymi świadectwami działalności człowieka i jego otoczeniem, gromadzi je, konserwuje, i zabezpiecza, udostępnia i wystawia, prowadzi działalność edukacyjną i służy rozrywce” [Folga-Januszewska 2008, s. 200]. Podobne ujęcie tej definicji przyjęte zostało przez Międzynarodową Radę Muzeów UNESCO (International Council of Museums, ICOM) oraz w obowiązujących w Polsce dokumentach prawnych w tym zakresie [*Ustawa o muzeach z 1996 r.*; *Ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z 1991 r.* oraz *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r.*].

Polskie muzea gromadzą i prezentują różnorodne pod względem tematycznym zbiory. Główny Urząd Statystyczny (GUS) wyróżnia następujące rodzaje muzeów: artystyczne, archeologiczne, etnograficzne, historyczne, biograficzne, literackie, martyrologiczne, przyrodnicze, geologiczne, techniki i nauki, militarne, interdyscyplinarne, skansenowskie, regionalne, wnętrz i inne [Kultura 2013, s. 33]. Oprócz muzeów, GUS wskazuje na istnienie różnego rodzaju instytucji paramuzealnych, którymi są, zgodnie z rekomendowaną przez UNESCO klasyfikacją ICOM: ogrody zoologiczne, w tym akwaria, terraria, wiwaria, ogrody botaniczne, rezerваты przyrody, parki narodowe, parki kulturowe i inne jednostki, m.in. planetaria, lapidaria, miasteczka oraz centra nauki i techniki. Odrębną klasyfikację muzeów w Polsce wprowadza *Ustawa o muzeach z 26 listopada 1996 r.* Za główne kryterium podziału

przyjmuje się w tym przypadku rodzaj podmiotu, który jest organizatorem muzeum. Ustawa wyróżnia następujące rodzaje muzeów: państwowe, których organizatorem jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego (np. muzea narodowe, zamki królewskie, muzea specjalistyczne o randze narodowej) lub inni ministrowie, samorządowe, prywatne, tworzone przez inne podmioty, w tym wyższe uczelnie, stowarzyszenia, fundacje, związki wyznaniowe, osoby prawne i fizyczne oraz muzea współprowadzone.

W świetle cytowanych dokumentów, muzeum uczelniane można zdefiniować jako placówkę muzealną gromadzącą pamiątki akademickie i inne eksponaty związane z działalnością dydaktyczną i naukowo-badawczą instytucji szkolnictwa wyższego. Jest to muzeum realizujące takie same cele, jak inne tego typu instytucje kultury, ale jego funkcjonowanie ściśle związane jest z miejscem, w którym się znajduje [Pradel 1987, za: Geladaki, Papadimitriou 2014, s. 301]. Muzea te, prezentując dorobek poszczególnych uczelni, dostarczają wiedzy o przeszłości oraz współczesności i same są też wyrazem rozwoju cywilizacyjnego [Hamilton 1995, s. 74-76; Were 2010, s. 291-292]. W ich zbiorach znajdują się najczęściej przedmioty związane z historią poszczególnych uczelni, jak np. dokumenty, pieczęcie, odznaki, dyplomy, indeksy, medale czy rękopisy. Nierzadko dysponują one również zbiorami specjalistycznymi, jak np. urządzenia techniczne lub zabytkowa aparatura badawcza stosowana w różnych dziedzinach nauki, które znajdują się w posiadaniu poszczególnych jednostek organizacyjnych uczelni.

Pod względem organizacyjnym współczesne muzea uczelniane reprezentowane są nie tylko przez tradycyjne placówki wystawiennicze, jak muzea historii nauki, muzea sztuki, archeologii, przyrodoznawstwa, ale także inne instytucje o charakterze paramuzealnym. Najczęściej mają one formę centrów nauki, ekomuzeów, ośrodków artystycznych, obserwatoriów astronomicznych, planetariów, arboretów, akwariów, wiwariów, lapidariów, ogrodów botanicznych, archiwów, bibliotek, izb pamięci i muzeów biograficznych [Lourenço 2005, s. 25]. Z uwagi na charakter zbiorów, a często także atrakcyjną formę ich prezentacji, instytucje te służą zarówno studentom i pracownikom naukowym, jak i innym grupom odbiorców, w tym społecznościom lokalnym i osobom przyjezdnym [Sandell, Nightingale 2012, s. 40-41]. Atrakcyjność muzeów uczelnianych dla zwiedzających dodatkowo podnoszą ich wykwalifikowani pracownicy oraz specjaliści związani z innymi jednostkami uczelni [Mägi 2009, s. 86]. Często uczestniczą oni w tworzeniu ekspozycji i angażują się w działalność muzeum, dzięki czemu odwiedzający mają możliwość pogłębienia wiedzy w danej dziedzinie.

Za pierwsze na świecie muzeum uczelniane, które spełnia wszystkie podstawowe kryteria dzisiejszego muzeum publicznego, uznaje się Ashmolean Museum w Oksfordzie [Boylan 1999, s. 46-47; Kamińska 2015, s. 26]. Jest to zarazem najstarszy na świecie zachowany budynek, który został wzniesiony dla potrzeb muzealnych. Obiekt ten powstał w latach 1678–1683 w celu eksponowania w nim zbiorów gabinetu osobliwości Eliasa Ashmole'a, które zostały przez niego przekazane Uniwersytetowi Oksfordzkiemu w 1677 r. Obecnie w budynku tym mieści się siedziba Muzeum Historii Nauki (ang. *Museum of The History of Science*), gdzie udostępniona została m.in. kolekcja artefaktów archeologicznych ze starożytnego Egiptu, Sudanu i Grecji, a także zabytkowe przyrządy naukowe, w tym największa na świecie kolekcja astrolabów.

M. C. Lourenço [2005, s. 65] zwraca jednak uwagę, że początki organizacji muzeów uczelnianych można przypisać uniwersytetom średniowiecznym, w których podstawowym kierunkiem kształcenia była medycyna i botanika. Wówczas przy uniwersytetach powstawały ogrody medyczne (łac. *hortus medicus*) i teatry anatomiczne (łac. *theatrum anatomicum*), które gromadziły zbiory dydaktyczne wspierające edukację lekarzy i aptekarzy. Pierwsze ogrody medyczne zostały założone we Włoszech na uniwersytetach w Padwie (1545 r.) i Pizie (1546 r.), natomiast pierwsze teatry anatomiczne – w Padwie (1594 r.), Lejdzie (1594 r.) i Bolonii (1637 r.). W następnych wiekach podobne placówki tworzone

na uniwersytetach kształcących malarzy, rzeźbiarzy, architektów, fizyków oraz chemików. Zgromadzone w tych instytucjach eksponaty służyły nie tylko naukowcom jako cenny zasób badawczy, ale także studentom jako środek dydaktyczny, który pozwalał rozwijać umiejętności twórcze i krytycznego myślenia [Boylan 1999, s. 45-46; Olmi 2001, s. 1-11]. Z tego powodu, już w średniowieczu, można mówić o modelu „muzeum uczącego” (ang. *teaching museum*), w którym muzea uczelniane stanowiły ważne ośrodki naukowej edukacji humanistycznej, przyrodniczej i technicznej [Lourenço 2005, s. 54-56].

Rola uczelni wyższych w rozwoju kultury

W ciągu wieków każdy znaczący ośrodek miejski dążył do powołania uniwersytetu, który przyciągając uczonych i studentów, przyczyniał się do stopniowego rozwoju miasta i całego regionu [Marszałek 2010, s. 44]. Współcześnie, w dobie gospodarki opartej na wiedzy i nowoczesnych technologiach, działanie uniwersytetów jest czynnikiem przemian społeczno-ekonomicznych, a uczelnie wyższe zajmują istotne miejsce w procesie rozwoju na szczeblu regionalnym i krajowym [Olechnicka 2012, s. 46-48].

Zakres działalności uniwersytetów i innych uczelni wyższych jest szeroki. Poza kształceniem i prowadzeniem badań naukowych, pełnią one też rolę ośrodków kulturalnych zajmujących się upowszechnianiem wiedzy [Chatterton 2000, s. 165; Kwaśniewska 2015, s. 269-270; Markowski, Drzazga 2008, s. 9-11]. W tym kontekście szczególną uwagę zwraca koncepcja „3T” autorstwa Richarda Floridy [2002, s. 6], zgodnie z którą funkcja kulturotwórcza uczelni wyższych najszybciej rozwija się w miastach i regionach oferujących łącznie trzy elementy: technologię (wzbudzanie procesów innowacyjności i kreatywności), talent (przyciąganie przedstawicieli klasy kreatywnej, czyli ludzi tworzących nowe idee i pomysły) oraz tolerancję (kreowanie nowych idei i poglądów). Zgodnie z tą koncepcją, uczelnie wyższe stanowią centra kreatywności oraz tworzą przestrzeń dla ludzi twórczych, energicznych, otwartych i wizjonerskich [Landry 2008; Hospers 2003]. Instytucje te odgrywają istotną rolę w procesach uczenia bazującego na przedmiocie (ang. *object-based learning*) [Chatterjee 2011, s. 3] oraz pełnią funkcje społeczne [Arnold-Forster 2006 s. 7]. Są one pomnikami i skarbami kultury ludzkiej, ale jednocześnie stają się coraz bardziej otwarte na potrzeby kulturowe i edukacyjne mieszkańców [Guthe 1966, s. 103-105]. Funkcja edukacyjna jest obecnie uznawana przez muzea uczelniane za integralną część ich misji [Geladaki, Papadimitriou 2014, s. 301], czego skutkiem jest przyjęcie przez nie podejścia rynkowego [Kelly 2001, s. 12].

Inicjatywy, które rodzą się w środowisku akademickim, ożywiają lokalne życie kulturalne i społeczne. Społeczna odpowiedzialność szkół wyższych nie ogranicza się jedynie do działań na rzecz członków własnej społeczności. Doświadczeniem i wiedzą uczelnie wspomagają społeczności lokalne, popularyzują naukę, promują akademickie wartości, a także mają udział w animowaniu życia miasta [Chatterton 2000, s. 166; Hall 1994, s. 302-305], m.in. poprzez organizację ekspozycji i wydarzeń kulturalnych, co wpisuje się w założenia turystyki kulturowej. Propagowanie dziedzictwa akademickiego opiera w dużej mierze na działalności muzeów uczelnianych, których zadaniem, jak wcześniej wspomniano, jest m.in. prezentacja osiągnięć naukowych, artystycznych i kulturalnych zarówno na forum lokalnym, jak i krajowym i międzynarodowym. Instytucje te gromadzą zabytki przeszłości, zbierają okazy twórczości człowieka i przyrody, kolekcjonują dzieła sztuki. Spełniają szereg funkcji w dziedzinie kultury, edukacji i turystyki [Mägi 2009, s. 85; Willumson 2000, s. 18]. Realizując misję popularyzatorską w różnych dziedzinach nauki pozwalają poznać, docenić, a w konsekwencji chronić ważne dla nauki i kultury kraju dobra oraz zaspokoić duchowe potrzeby o niematerialnym wymiarze [Boylan 1999, s. 52; Lourenço 2005, s. 163].

Wykorzystanie technologie informacyjno-komunikacyjnych w muzeach

Muzea we współczesnych czasach ulegają licznym przeobrażeniom. Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych (ang. *information and communication technologies*, ICT) oddziałuje również na sektor kultury, w którym funkcjonują muzea [Owen, Buhalis, Pletinckx 2004, s. 157; Parry 2010, s. 2-3; Ruiz i in. 2011, s. 1409]. Poprzez wykorzystanie ICT muzea zyskały nowe możliwości i narzędzia w realizacji swoich zadań oraz udostępnianiu i prezentacji zbiorów [Gammon, Burch 2008, s. 35; Ruiz i in. 2011, s. 1409]. Współczesne muzeum, które jest częścią gospodarki doświadczeń [Camarero, Garrido, Vicente 2015, s. 229; Stasiak 2012, s. 31-33], przestaje pełnić rolę kustosa zbiorów i staje się narratorem interpretującym przeszłość i mówiącym o dziedzictwie kulturowym w multimedialny, multisensoryczny i interaktywny sposób [Evans, Sterry 1999, s. 93].

Na kształtowanie doświadczeń osób zwiedzających muzeum wpływają określone czynniki, związane z indywidualnymi ich cechami, poziomem wiedzy na dany temat i zainteresowaniami oraz kontekstem społeczno-kulturowym, w którym funkcjonują [Falk, Dierking 1992, s. 2-5; Falk, Dierking 2000, s. 137]. Istotnym elementem w tym zakresie jest przestrzeń muzealna i sposób jej aranżacji (ang. *physical context*), również z uwzględnieniem wykorzystania technologii [Falk, Dierking 2000, s. 139]. Z tematem rozwiązań mobilnych w muzealnictwie wiąże się m.in. „elektronika do noszenia” (ang. *wearable technology*), która zakłada stopniowe zastępowanie urządzeń wypożyczanych w kasie muzeum (np. audioprzewodników) telefonami i tabletami zwiedzających oraz przygotowanie do nich odpowiednich treści w postaci kodów QR lub dedykowanych aplikacji. Jednak efektywne wykorzystanie ICT w organizacji ekspozycji muzealnych wymaga wiedzy na temat możliwości, jakie stwarzają one w prezentacji i udostępnianiu dziedzictwa oraz dopasowaniu tych narzędzi do charakteru zbiorów oraz potrzeb zwiedzających [Falk, Dierking 1992, s. 137; Economou 1998, s. 178-185; Falk, Dierking 2000, s. 232; Gammon, Burch 2008, s. 35; Tallon 2008, s. 14-21].

Niewątpliwie, ICT wspierają cele edukacyjne muzeum, ułatwiają zwiedzającym interpretację zbiorów i dostarczają im możliwości personalizacji pobytu w muzeum [Bohnert, Zukerman 2009, s. 197-199]. Jednak wykorzystanie ICT w udostępnianiu i prezentacji zbiorów muzealnych wymaga zrównoważonego podejścia. Cyfrowe środki przekazu informacji nie powinny dominować w przestrzeni muzealnej, ale rozszerzać możliwości korzystania z niej. W przypadku muzeów uczelnianych, które gromadzą takie eksponaty, jak m.in. unikatowe archiwalne dokumenty, zabytkowe przyrządy, urządzenia i zbiory przyrodnicze ma to szczególnie istotne znaczenie.

Współpraca muzeów uczelnianych na poziomie międzynarodowym i krajowym

Ważną rolę w upowszechnianiu i promowaniu idei muzeów uczelnianych ma nawiązywanie współpracy w ramach różnego rodzaju stowarzyszeń, klastrow lub sieci współpracy. Przynależność do tego typu projektów niesie za sobą szereg korzyści dla partnerów, m.in. umożliwia prezentowanie zbiorów w innych instytucjach kultury, co pozwala na lepszą promocję muzeum oraz budowanie jego marki na arenie krajowej i międzynarodowej [Folga-Januszewska 2009, s. 27-29]. Aktywne uczestnictwo w stowarzyszeniach wymaga od instytucji kultury zaangażowania i chęci współpracy osób je reprezentujących, a także gotowości do ponoszenia kosztów materialnych w postaci składek członkowskich i partycypowania w kosztach organizacji wydarzeń i komunikacji marketingowej.

Jedną z ważniejszych tego typu organizacji międzynarodowych w Europie jest UNIVERSEUM – Europejska Sieć Dziedzictwa Akademickiego (ang. *European Academic Heritage Network*), która została założona we Włoszech w 2000 r. Głównymi celami działalności organizacji jest zachowanie, badanie i upowszechnianie wartości historii, nauki i kultury akademickiej oraz kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej poprzez umożliwianie korzystania z zabytkowych zbiorów. Organizacja ta inicjuje również realizację

projektów badawczych oraz umożliwia wymianę doświadczeń. W celu podniesienia świadomości społecznej na temat dziedzictwa akademickiego, UNIVERSEUM w porozumieniu z Radą Europy ustanowiła 18 listopada jako Europejski Dzień Dziedzictwa Akademickiego (w 2010 r.). W tym dniu, uczelnie europejskie organizują debaty, konferencje, wystawy okolicznościowe oraz często umożliwiają nieodpłatne zwiedzanie swoich zbiorów. Wydarzenie to co roku odbywa się pod innym hasłem, które nawiązuje do różnych dziedzin nauki. Na przykład w 2015 r. hasłem Europejskich Dni Dziedzictwa Akademickiego było „Światło”, natomiast w 2014 r. – „W głąb króliczej nory”, co bezpośrednio odnosiło się do powieści Lewisa Carrolla „Alicja w Krainie Czarów”.

Formą współpracy są również stowarzyszenia zrzeszające muzea uczelni, które mają podobny profil kształcenia. Przykładem takiej organizacji o zasięgu międzynarodowym jest Europejskie Stowarzyszenie Muzea Historii Nauk Medycznych (ang. European Association of Museums of the History of Medical Sciences), które powstało we Francji w 1984 r. Główne cele stowarzyszenia obejmują rozwój wystaw dotyczących historii nauk medycznych oraz ustanowienie naukowych kryteriów zbierania i prezentacji eksponatów. Stowarzyszenie, choć nominalnie ma zasięg europejski, jest wiodącą organizacją międzynarodową zrzeszającą muzea i kolekcje medyczne z całego świata.

Oprócz organizacji o zasięgu międzynarodowym, muzea uczelniane zrzeszone są również w ramach krajowych i regionalnych sieci współpracy. Przykładami są Flanders – Interuniversity Platform for Academic Heritage, Network of University Collections in Germany, Portuguese Network of University Museums and Collections, SAE – The Dutch Foundation for Academic Heritage, Swiss Network for Scientific Collections, The University Museums Group (UMG) – England, Wales and Northern Ireland, University Museums in Scotland (UMIS) oraz Stowarzyszenie Muzeów Uczelnianych (SMU) w Polsce. SMU zostało powołane przez Uniwersytet Warszawski w 2014 r. i jest kontynuacją współpracy nawiązanej między przedstawicielami kilku muzeów uczelnianych w Polsce (z Białostoku, Gdańska, Gdyni, Krakowa, Poznania, Torunia, Warszawy) w ramach projektu o tej samej nazwie w 2012 r. Obecnie stowarzyszenie skupia 24 obiekty muzealne z całej Polski, które funkcjonują w strukturach uczelni wyższych na zasadach określonych wewnętrznym statutem. Docelowo SMU chce połączyć siecią współpracy wszystkie polskie muzea uczelniane. Najważniejsze cele SMU obejmują działania na rzecz rozwoju muzeów uczelnianych oraz ochronę, upowszechnianie i promocję dziedzictwa akademickiego, a także wspieranie gromadzenia, dokumentowania i konserwacji posiadanych zabytków.

Inny profil działalności mają Stowarzyszenie Muzea i Kolekcje Uniwersyteckie (ang. University Museums and Collections, UMAC) oraz Stowarzyszenie Muzeów i Galerii Akademickich (ang. Association of Academic Museums and Galleries, AAMG). Są to organizacje zawodowe skupiające muzealników akademickich. Ich celem jest zarówno dążenie do podnoszenia i kwalifikacji pracowników muzeów uczelnianych rozpowszechniania dobrych praktyk, jak również reprezentowanie środowiska muzealników poprzez opiniowanie oraz inicjowanie projektów mających na celu ochronę muzealiów. Ponadto stowarzyszenia te zajmują się działalnością naukową, edukacyjną, popularyzatorską i wydawniczą w dziedzinie muzealnictwa uczelni wyższych.

Muzea uczelniane w Polsce – wybrane cechy

Największe ośrodki akademickie

Polskie muzea uczelniane posiadają potencjał dla rozwoju turystyki kulturowej opartej na dziedzictwie akademickim za sprawą długiej historii szkolnictwa wyższego tradycji akademickich związanych z nimi różnorodnymi tematycznie zbiorami. Najstarszą uczelnią wyższą w Polsce jest Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, który założony został w 1364 r.

z inicjatywy króla polskiego Kazimierza III Wielkiego. Była to druga po Uniwersytecie Praskim (1348 r.) uczelnia wyższa w Europie Środkowej. W kolejnych wiekach powstały następne ośrodki naukowe, w tym m.in. Uniwersytet Wrocławski (1702 r.), Uniwersytet Warszawski (1816 r.), Szkoła Główna Handlowa w Warszawie (1906 r.) oraz Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (1919 r.). Ze względu na uwarunkowania historyczne i geopolityczne niektóre uczelnie funkcjonowały poza współczesnymi granicami Polski.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) w 2014 r. działało 438 uczelni wyższych, w których kształciło się łącznie ponad 1,5 mln studentów. Na liczbę tę składało się m.in. 19 uniwersytetów, 25 uczelni technicznych, 7 uczelni rolniczych, 76 uczelni ekonomicznych, 17 uczelni pedagogicznych, 9 uczelni medycznych, 2 uczelnie morskie, 6 akademii wychowania fizycznego, 23 uczelnie artystyczne, 15 uczelni teologicznych i inne.

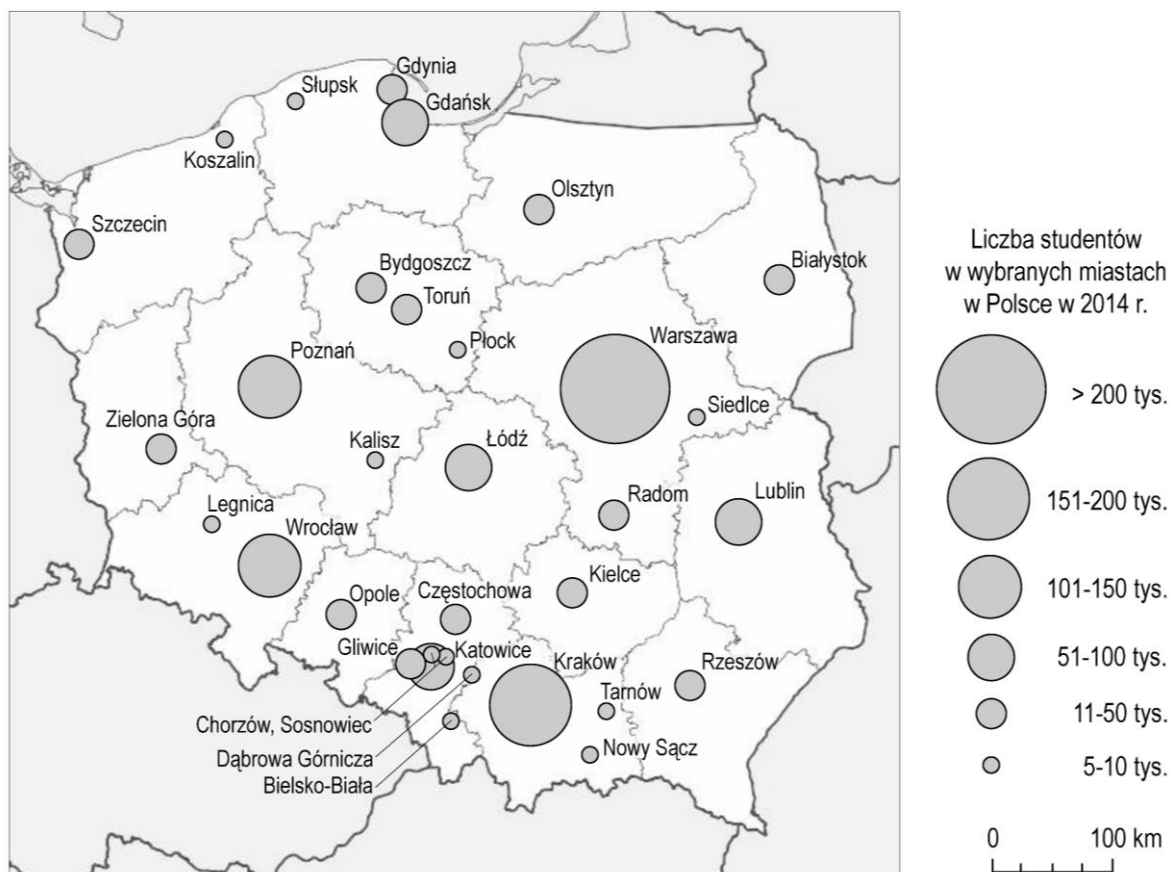
W Polsce istnieją obecnie cztery ośrodki akademickie z liczbą studentów powyżej 100 tys.: Warszawa, Kraków, Wrocław i Poznań (Tab. 1., Ryc. 1.), z których największą popularnością wśród studentów cieszy się Warszawa. Ośrodków akademickich kształcących od 10 tys. do 100 tys. osób jest 17, a wśród nich największe to: Łódź, Gdańsk, Lublin, Katowice i kolejne: Rzeszów, Szczecin, Bydgoszcz, Białystok, Kielce, Olsztyn, Opole, Toruń i Gliwice. Wymienione miasta są siedzibami publicznych uniwersytetów oraz uczelni technicznych, które posiadają najdłuższe tradycje akademickie w kraju. Wiele z nich prowadzi aktywną działalność w zakresie kultury, w tym inicjuje wydarzenia artystyczne, a często prowadzi także własne muzea i galerie prezentujące historię, dorobek naukowy pracowników i osiągnięcia studentów.

Tab. 1. Największe pod względem liczby studentów ośrodki akademickie w Polsce w 2014 r.

L.p.	Ośrodek akademicki	Liczba instytucji szkolnictwa wyższego*		Liczba studentów ogółem	Liczba absolwentów ogółem	Odsetek studentów w ogólnej liczbie mieszkańców [%]
		ogółem	w tym publiczne			
1.	Białystok	10	3	32 568	10 150	11,02
2.	Bielsko-Biała	7	1	9 501	3 129	5,49
3.	Bydgoszcz	8	3	34 616	10 441	9,68
4.	Częstochowa	6	2	16 784	5 549	7,29
5.	Gdańsk	13	6	76 560	19 866	16,59
6.	Gdynia	5	2	13 760	3 482	5,55
7.	Gliwice	2	1	25 548	7 338	13,85
8.	Katowice	14	6	54 804	16 529	18,16
9.	Kielce	10	2	27 799	9 340	13,98
10.	Koszalin	3	2	9 011	2 906	12,05
11.	Kraków	21	10	165 857	46 475	21,77
12.	Lublin	9	5	69 658	20 469	20,38
13.	Łódź	23	6	80 676	21 343	11,43
14.	Olsztyn	4	1	28 211	8 645	16,23
15.	Opole	4	3	25 015	8 829	20,92
16.	Poznań	25	8	116 969	32 505	21,44
17.	Radom	7	1	10 654	4 093	4,91
18.	Rzeszów	4	2	45 801	15 077	24,74
19.	Siedlce	2	1	8 483	3 248	11,08
20.	Sosnowiec	2	1	8 372	2 432	3,95
21.	Szczecin	14	5	42 081	10 918	10,33
22.	Toruń	6	1	26 354	7 830	12,97
23.	Warszawa	78	15	247 515	63 884	14,26
24.	Wrocław	25	8	122 146	31 609	19,25
25.	Zielona Góra	3	1	12 794	3 716	10,76

* liczba nie uwzględnia filii, oddziałów i wydziałów zamiejscowych, ośrodków dydaktycznych oraz innych jednostek organizacyjnych prowadzących działalność dydaktyczną i naukowo-badawczą poza miastem mieszczącym główną siedzibę uczelni

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Ryc. 1. Największe pod względem liczby studentów ośrodki akademickie w Polsce w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS..

Charakterystyka muzeów uczelnianych

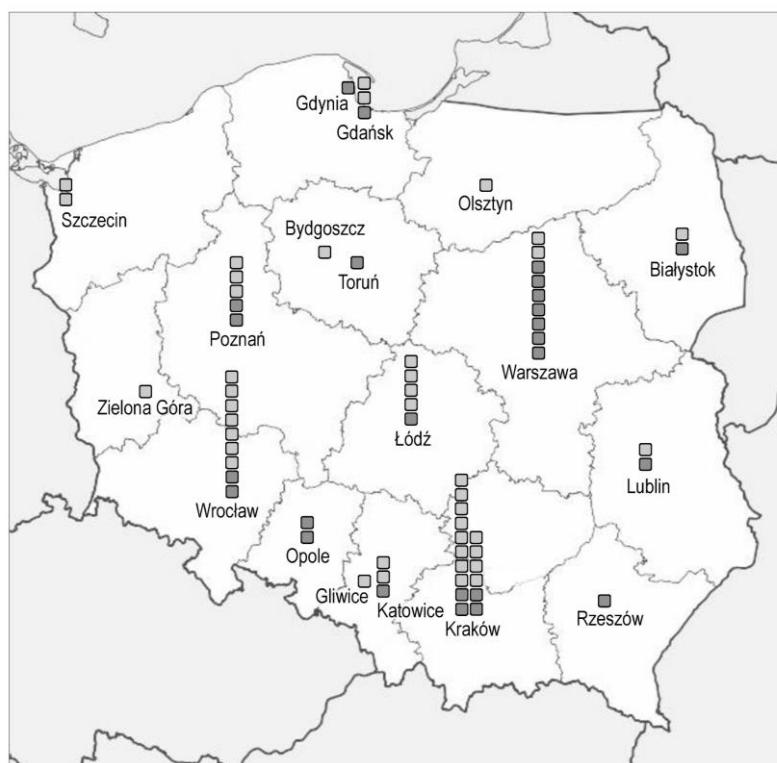
Obecnie w Polsce nie ma jednolitego systemu ani instytucji, która kompleksowo i wielodyscyplinarnie zajmowałaby się badaniami nad muzeami uczelnianymi. Z tego powodu przedstawianie dokładnych danych statystycznych było utrudnione. Według Narodowego Instytutu Muzealnictwa i Ochrony Zabytków (NIMOZ), w 2015 r. działało 818 muzeów (519 muzeów głównych i 299 oddziałów) o statucie lub regulaminie uzgodnionym z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W wykazie NIMOZ znajdują się jedynie 3 muzea uczelniane, tj. Muzeum Historii Medycyny Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz Muzeum Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Natomiast według statystyk Stowarzyszenia Muzeów Uczelnianych ich liczba wynosi ok. 60 obiektów.

Wychodząc z założenia, że muzea uczelniane funkcjonują w ramach struktur organizacyjnych instytucji szkolnictwa wyższego, dla określenia ich liczby przeprowadzono kwerendę oficjalnych stron internetowych uczelni w 25 największych ośrodkach akademickich (Tab. 1.). Na tej podstawie ustalono, że w 2016 r. w 18 miastach, spośród 25 miast wytypowanych do badań, działały 63 muzea uczelniane (Tab. 2.). Najwięcej tego typu muzeów znajdowało się w największych ośrodkach akademickich: w Krakowie (16), w Warszawie (9), we Wrocławiu (9), w Poznaniu (5) oraz w Łodzi (5). W ośrodkach akademickich, w których kształciło się od 10 tys. do 50 tys. studentów znajdowały się pojedyncze obiekty tego rodzaju (Ryc. 2.). Należy przy tym podkreślić, że w każdym z województw, z wyjątkiem województwa świętokrzyskiego, znajdowało się przynajmniej jedno muzeum uczelniane. Oprócz tego, działały również inne obiekty paramuzealne, najczęściej w formie ogrodów botanicznych, lapidariów, planetariów, izb pamięci i galerii akademickich. Najstarszymi muzeami uczelnianymi w Polsce są Muzeum Zoologiczne

Uniwersytetu Jagiellońskiego (1782 r.), które zostało włączone w strukturę Centrum Edukacji Przyrodniczej tej uczelni [Pyrz, Garlach 2013, s. 155], a także Muzeum Anatomii Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego (1803 r.), gdzie znajduje się najstarszy w kraju teatr anatomiczny. Warto wspomnieć również o gabinecie fizycznym i obserwatorium astronomicznym założonym w drugiej połowie XVIII w. przez astronoma i fizyka Józefa Rogalińskiego w Kolegium Jezuickim w Poznaniu. W gabinecie fizycznym zgromadzone zostały minerały i skały, a także narzędzia optyczne, hydrauliczne, mechaniczne i elektryczne sprowadzone z zagranicy, które prezentowane były podczas publicznych pokazów połączonych z wykładami z fizyki i nauk pokrewnych [Forycki 2002, s. 41, 47].

Wiele muzeów uczelnianych znajduje się w zabytkowych obiektach, w granicach historycznych centrów miast, przy popularnych trasach turystycznych, wpisując się w urbanistyczne i architektoniczne założenia. Budynki te wykorzystywane są zazwyczaj w celu prezentacji zbiorów historycznych. Ma to wpływ na atmosferę miejsca i percepcję zgromadzonych eksponatów przez zwiedzających. Inaczej sytuacja wygląda w przypadku muzeów przyrodniczych, które najczęściej tworzone są w nowoczesnych kompleksach dydaktyczno-bibliotecznych i obejmują zbiory z dziedziny zoologii, botaniki, geologii, geografii czy biologii.

Warto zauważyć, że blisko połowa działających obecnie muzeów uczelnianych i innych instytucji paramuzealnych zarządzanych przez uczelnie wyższe (Tab. 2.) powstała po 2000 r. Znaczenie w tworzeniu nowych muzeów miały projekty realizowane na poziomie krajowym i regionalnym, które finansowane były również z funduszy europejskich. Dotyczy to zarówno nowych inwestycji infrastrukturalnych (którymi są siedziby muzeów), jak i modernizacji już istniejących ekspozycji i budynków, a także cyfryzacji i digitalizacji zgromadzonych zbiorów. Środki te pochodziły m.in. z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (np. budowa Centrum Edukacji Przyrodniczej Uniwersytetu Jagiellońskiego), z regionalnych programów operacyjnych (np. Multimedialna Baza Danych Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego), a także z programów Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (np. Zbiory Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego Online).

Ryc. 2. Rozmieszczenie muzeów uczelnianych w Polsce w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy struktur organizacyjnych uczelni wyższych przedstawionych na ich oficjalnych stronach internetowych.

Tab. 2. Muzea uczelniane i instytucje paramuzealne uczelni wyższych w wybranych ośrodkach akademickich w Polsce w 2016 r.

Ośrodek akademicki	Instytucja szkolnictwa wyższego – organizator muzeum	L.p.	Nazwa placówki muzealnej (paramuzealnej)	Rok założenia	Muzeum Uczelniane*	Rodzaj muzeum ze względu na typ eksponatu
Białystok	Uniwersytet w Białymstoku	1.	Uniwersyteckie Centrum Przyrodnicze im. Prof. A. Myrchy	1989	-	przyrodnicze
	Uniwersytet Medyczny w Białymstoku	2.	Muzeum Historii Medycyny i Farmacji	2011	TAK	medycyny, farmacji
		3.	Pałac Branickich	2011	-	historyczne, architektury
Bielsko-Biała	Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej	4.	Galeria Akademicka ATH	2012	-	artystyczne, sztuki
Bydgoszcz	Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	5.	Muzeum Dyplomacji i Uchodźstwa Polskiego	1998	-	specjalistyczne, historyczne
Częstochowa	Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie	6.	Planetarium Instytutu Fizyki AJD	2007	-	specjalistyczne, techniki
Gdańsk	Uniwersytet Gdański	7.	Muzeum Inkluzy w Bursztynie	1998	-	przyrodnicze
	Gdański Uniwersytet Medyczny	8.	Muzeum Kryminalistyki	2012	-	specjalistyczne
		9.	Muzeum Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego	2006	TAK	historyczne
Gdynia	Akademia Morska w Gdyni	10.	Sala Tradycji Akademii Morskiej w Gdyni	1935	TAK	historyczne
		11.	Planetarium im. Antoniego Ledóchowskiego Wydziału Nawigacyjnego AMG	2006	-	specjalistyczne, techniki
Gliwice	Politechnika Śląska	12.	Muzeum Geologii Złóż im. Cz. Poborskiego	1998	-	przyrodnicze, geologiczne
Katowice	Uniwersytet Śląski w Katowicach	13.	Muzeum Uniwersytetu Śląskiego	1978	-	historyczne
		14.	Muzeum Geologiczne Wydziału Nauk o Ziemi UŚ w Sosnowcu	2005	TAK	przyrodnicze, geologiczne
	Akademia Muzyczna im. Karola Szymanowskiego w Katowicach	15.	Muzeum Organów Śląskich	2002	-	specjalistyczne
Kraków	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	16.	Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – Collegium Maius	1964	TAK	historyczne
		17.	Centrum Edukacji Przyrodniczej UJ (dawne: Muzeum Zoologiczne UJ, Muzeum Geologiczne UJ, Muzeum Antropologiczne UJ, Muzeum Paleobotaniczne UJ)	2015	-	przyrodnicze
		18.	Muzeum Ogrodu Botanicznego i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej	1978	-	przyrodnicze
		19.	Muzeum Farmacji Collegium Medicum UJ	1946	-	medycyny, farmacji
		20.	Muzeum Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum UJ	1900	-	medycyny, historyczne
		21.	Muzeum Anatomii Collegium Medicum UJ	1803	-	medycyny, specjalistyczne
		22.	Muzeum Anatomopatologiczne Wydziału Lekarskiego Collegium Medicum UJ	1831	-	medycyny, specjalistyczne
		23.	Salonik Historii Pielęgniarstwa Collegium Medicum UJ	1911	-	medycyny, specjalistyczne
	Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie	24.	Muzeum Dziejów Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie	2004	-	historyczne
		25.	Muzeum Ekonomii (w organizacji)	2011	-	specjalistyczne
	Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie	26.	Muzeum Gleb – Centrum Edukacji Gleboznawczej	2012	TAK	przyrodnicze

Ośrodek akademicki	Instytucja szkolnictwa wyższego – organizator muzeum	L.p.	Nazwa placówki muzealnej (paramuzealnej)	Rok założenia	Muzeum Uczelniane*	Rodzaj muzeum ze względu na typ eksponatu
Kraków	Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie	27.	Muzeum Zsyłek, Wypędzeń i Przesiedleń Polaków (działające w ramach Centrum Dokumentacji Zsyłek, Wypędzeń i Przesiedleń)	2011	-	historyczne, specjalistyczne
		28.	Muzeum Podręcznika	2014	-	specjalistyczne
	Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie	29.	Muzeum Historii AGH i Techniki	1960	TAK	historyczne, techniki
		30.	Muzeum Geologiczne Wydziału Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska AGH	1920	-	przyrodnicze, geologiczne
	Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki	31.	Muzeum Politechniki Krakowskiej	2004	TAK	historyczne
	Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie	32.	Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie	2002	-	sztuki
Lublin	Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II	33.	Muzeum Uniwersyteckie Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego	2008	TAK	historyczne
	Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	34.	Muzeum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	1980	-	historyczne
Łódź	Uniwersytet Łódzki	35.	Muzeum Uniwersytetu Łódzkiego	1988	-	historyczne
		36.	Muzeum Przyrodnicze (dawne Muzeum Przyrodniczo-Pedagogiczne)	1930	-	przyrodnicze
		37.	Muzeum Geologiczne UŁ	2004	TAK	przyrodnicze, geologiczne
	Uniwersytet Medyczny w Łodzi	38.	Muzeum Historii Medycyny (dawne Muzeum Polskiej Wojskowej Służby Zdrowia)	1972	-	historyczne, wojskowe
		39.	Muzeum Politechniki Łódzkiej	1985	-	historyczne
Olsztyn	Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie	40.	Muzeum Uniwersyteckie UWM	2002	-	historyczne
Opole	Uniwersytet Opolski	41.	Muzeum Uniwersytetu Opolskiego	1994	TAK	historyczne
	Politechnika Opolska	42.	Muzeum Politechniki Opolskiej i Lamp Rentgenowskich	2007	TAK	historyczne, techniki
Poznań	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	43.	Muzeum Ziemi Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM	2009	-	przyrodnicze, geologiczne
		44.	Lapidarium UAM w Poznaniu	2011	-	geologiczne
		45.	Zbiory przyrodnicze Wydziału Biologii UAM	2007	-	przyrodnicze
	Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu	46.	Muzeum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu (dawne Muzeum Historii Medycyny)	1920	TAK	historyczne, medycyny, techniki
		47.	Muzeum Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej UMP	1921	-	tanatologiczne
	Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu	48.	Muzeum Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu	1989	TAK	historyczne
Rzeszów	Uniwersytet Rzeszowski	49.	Muzeum Uniwersytetu Rzeszowskiego	2002	TAK	historyczne
Szczecin	Uniwersytet Szczeciński	50.	Muzeum Geologiczne Instytutu Nauk o Morzu US	1994	-	przyrodnicze, geologiczne
	Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie	51.	Muzeum Historii Medycyny PUM	1960	-	medycyny

Ośrodek akademicki	Instytucja szkolnictwa wyższego – organizator muzeum	L.p.	Nazwa placówki muzealnej (paramuzealnej)	Rok założenia	Muzeum Uczelniane*	Rodzaj muzeum ze względu na typ eksponatu
Toruń	Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	52.	Muzeum Uniwersyteckie w Toruniu	2005	TAK	historyczne, techniczne
Warszawa	Uniwersytet Warszawski	53.	Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego	1980	TAK	historyczne
		54.	Muzeum Geologiczne im. Stanisława Józefa Thugutta Wydziału Geologii UW (muzeum modernizowane)	1961	TAK	przyrodnicze, geologiczne
	Warszawski Uniwersytet Medyczny	55.	Muzeum Historii Medycyny Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego	2011	TAK	historyczne, medycyny
	Politechnika Warszawska	56.	Muzeum Politechniki Warszawskiej	1978	TAK	historyczne, techniki
	Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie	57.	Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie	1985	TAK	historyczne, sztuki
	Szkoła Główna Handlowa w Warszawie	58.	Muzeum Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie	2012	-	historyczne
	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	59.	Muzeum Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	2006	TAK	historyczne
		60.	Muzeum Lasu i Drewna w Rogowie (działające w ramach Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej SGGW w Warszawie)	1950	-	przyrodnicze, techniki
	Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie	61.	Muzeum Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (muzeum zostało zamknięte)	2011	TAK	historyczne
Wrocław	Uniwersytet Wrocławski	62.	Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego	1992	TAK	historyczne
		63.	Muzeum Przyrodnicze we Wrocławiu	1814	-	przyrodnicze
		64.	Muzeum Geologiczne im. Henryka Teisseyre'a	1981	-	przyrodnicze, geologiczne
		65.	Muzeum Mineralogiczne im. Kazimierza Maślankiewicza	1966	-	przyrodnicze, geologiczne
		66.	Muzeum Człowieka	2002	-	antropologiczne
		67.	Dom Archeologów (oddział Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego)	2005	-	archeologiczne
	Uniwersytet Medyczny im. Piastów Śląskich we Wrocławiu	68.	Muzeum Farmacji Wydziału Farmaceutycznego UMW	2011	TAK	medycyny, farmacji
	Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu	69.	Muzeum Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu	2015	-	historyczne
	Politechnika Wrocławska	70.	Muzeum Politechniki Wrocławskiej	2005	-	historyczne
Zielona Góra	Uniwersytet Zielonogórski	71.	Muzeum Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu	1954	-	historyczne, sztuki
		72.	Muzeum Przyrodnicze – Centrum Bioróżnorodności UZ	2007	-	przyrodnicze
		73.	Zielonogórski Ogród Botaniczny	2007	-	przyrodnicze

* muzea działające w ramach Stowarzyszenia Muzeów Uczelnianych

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy struktur organizacyjnych uczelni wyższych przedstawionych na ich oficjalnych stronach internetowych (stan na 6.04.2016 r.).

Muzeum uczelniane – przestrzeń spędzania czasu wolnego inspirowana nauką

Muzea uczelniane w Polsce gromadzą zbiory zróżnicowane pod względem rodzajowym (w tym historyczne, przyrodnicze, medyczne, specjalistyczne), czasowym (eksponaty z różnych epok historycznych) i przestrzennym (muzealia z regionu, kraju, Europy, świata). Prezentują one rozwój różnych dziedzin nauki w kontekście historycznym, a także wzbogacają wiedzę o kulturze kraju, pokazując ją na tle ogólnych tendencji europejskich i światowych. Rozwój oferty muzeów uczelnianych przyczynia się do rozszerzenia możliwości zwiedzania danego miasta przez jego mieszkańców, ale też tworzy ciekawy kierunek rozwoju turystyki kulturowej. Przygotowane ekspozycje obejmują obiekty o walorach historycznych, artystycznych, kulturowych i przyrodniczych, które mogą stanowić przedmiot zainteresowania zwiedzających zarówno z kraju, jak i z zagranicy. W dalszej części artykułu scharakteryzowano aktualne kierunki działań muzeów uczelnianych na przykładzie instytucji kultury należących do SMU (Tab. 3.).

Wykorzystanie ICT

Muzea w Internecie

Poziom wykorzystania sieci internetowej przez muzea należące do SMU w zakresie podstawowych działań informacyjnych można ocenić jako wystarczający. Informacje o możliwościach zwiedzania zamieszczane są razem z danymi teleadresowymi na bezpośrednich stronach internetowych muzeów (16 muzeów) lub na głównych stronach www uczelni (7 muzeów). Strona internetowa jest narzędziem, które pozwala na przekazanie osobom zainteresowanym zbiorami muzealnymi większej ilości aktualnych informacji o możliwościach zwiedzania. Ponadto, są to informacje nie tylko w wersji tekstowej, ale również multimedialnej, czego przykładami są nagrania audiowizualne, wirtualne spacerzy oraz cyfrowe archiwa. Na stronach internetowych muzeów dostępne są opisy poszczególnych wystaw i wydarzeń organizowanych w muzeach (np. Muzeum Uniwersyteckie w Toruniu, Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego, Muzeum Politechniki Warszawskiej) oraz teksty popularnonaukowe związane z tematyką zbiorów i galerie fotograficzne eksponatów (np. Muzeum Politechniki Opolskiej i Lamp Rentgenowskich). W perspektywie szerszego rozwoju turystyki kulturowej w muzeach uczelnianych poprawy wymaga natomiast dostępność informacji na stronach www w językach obcych.

Zdecydowana większość muzeów nie jest aktywna w mediach społecznościowych. Takie działania mogłoby być przydatne zarówno ze względów promocyjnych, jak i w kontekście komunikacji z młodszymi pokoleniami zwiedzających. Najpopularniejszymi przykładami wykorzystania mediów społecznościowych są Facebook (zamieszczanie bieżących informacji o działalności muzeów oraz fotografii) i YouTube (zamieszczanie filmów). Z rozwiązań tych korzysta łącznie 9 muzeów. Oprócz tego, Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego aktywne jest w serwisie Instagram (zamieszczanie fotografii).

Innowacyjnymi formami prezentacji zbiorów muzealnych są wirtualne spacerzy (opracowane na podstawie panoramicznych zdjęć zbiorów i wnętrz muzealnych) oraz cyfrowe archiwa (elektroniczne bazy danych). Wirtualne spacerzy dostępne są w 12 muzeach, m.in. w Muzeum Politechniki Opolskiej i Lamp Rentgenowskich, Muzeum Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – Collegium Maius, Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Muzeum Farmacji Wydziału Farmaceutycznego Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu. Cyfrowe archiwa dostępne w Internecie utworzyły następujące muzea: Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego (Zbiory Muzeum UW Online), Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie (Archiwa i Kolekcja) oraz Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego (Multimedialna Baza Danych).

Tab. 3. Wykorzystanie ICT i rozwój oferty wybranych muzeów uczelnianych w Polsce

Nazwa placówki muzealnej	Działania podejmowane przez muzeum											
	Sieć internetowa										Placówka muzealna	
	U	W	GZ	WS	CA	FB	TT, IG	YT	WJ	RE	Narzędzia cyfrowe	Oferta muzealna
Muzeum Historii Medycyny i Farmacji Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku	•		•			•			•		prezentacje multimedialne	oferta edukacyjna, wydarzenia
Muzeum Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego	•										prezentacje multimedialne	oferta edukacyjna, spotkania tematyczne, wydarzenia
Sala Tradycji Akademii Morskiej w Gdyni	•		•	•							prezentacje multimedialne	spotkania tematyczne
Muzeum Geologiczne Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego w Sosnowcu		•	•	•		•		•			prezentacje multimedialne	oferta edukacyjna, spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – Collegium Maius w Krakowie		•	•	•		•	•	•	•	•	prezentacje multimedialne	oferta edukacyjna, spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Gleb – Centrum Edukacji Gleboznawczej w Krakowie		•	•			•			•		prezentacje multimedialne, monitory dotykowe	oferta edukacyjna, spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Historii Akademii Górniczo-Hutniczej i Techniki w Krakowie		•	•	•					•	•	prezentacje multimedialne, aplikacja mobilna	oferta edukacyjna, wydarzenia
Muzeum Politechniki Krakowskiej		•	•	•							prezentacje multimedialne, nagrania audiowizualne	oferta edukacyjna, spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Uniwersyteckie Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego	•			•					•		infokioski, prezentacje multimedialne, nagrania audiowizualne	oferta edukacyjna
Muzeum Geologiczne Uniwersytetu Łódzkiego		•	•								prezentacje multimedialne	oferta edukacyjna, spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Uniwersytetu Opolskiego		•	•						•		prezentacje multimedialne, nagrania audiowizualne	oferta edukacyjna, spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Politechniki Opolskiej i Lamp Rentgenowskich		•	•	•				•			prezentacje multimedialne	oferta edukacyjna, spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu	•		•			•		•	•		b.d.	oferta edukacyjna
Muzeum Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu		•	•	•							b.d.	wydarzenia
Muzeum Uniwersytetu Rzeszowskiego	•		•								b.d.	spotkania tematyczne
Muzeum Uniwersyteckie w Toruniu		•				•					prezentacje multimedialne	spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego		•	•		•	•	•	•			nagrania audio	spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Historii Medycyny Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego		•	•								prezentacje multimedialne, nagrania audiowizualne	spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Politechniki Warszawskiej		•	•								infokioski	b.d.
Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie		•		•	•						prezentacje multimedialne, nagrania audiowizualne	spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	•		•	•				•			prezentacje multimedialne	spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego		•	•	•	•			•	•		prezentacje multimedialne, monitory dotykowe	spotkania tematyczne, wydarzenia
Muzeum Farmacji Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu		•	•	•		•					prezentacje multimedialne	oferta edukacyjna, spotkania tematyczne, wydarzenia

Objaśnienia do tabeli, „Sieć internetowa”: U – uczelniana strona internetowa, W – własna strona internetowa muzeum, GZ – galeria zdjęć, WS – wirtualny spacer, CA – cyfrowe archiwum, FB – Facebook, TT – Twitter, IG – Instagram, YT – YouTube, WJ – różne wersje językowe strony internetowej, RE – możliwość rejestracji elektronicznej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie kwerendy stron internetowych muzeów uczelnianych, serwisu internetowego SMU oraz materiałów prasowych i promocyjnych (stan na 6.04.2016 r.).

Cyfrowe archiwum Muzeum Uniwersytetu Warszawskiego powstało w ramach ministerialnego projektu digitalizacji. Obejmuje ono m.in. fotografie, dokumenty (indeksy, legitymacje, dyplomy, listy gratulacyjne), medale pamiątkowe uczelni polskich i zagranicznych, stemple, sztandary, broń białą, dawną aparaturę naukową oraz wybrane dzieła sztuki (rzeźby i obrazy). Drugim przykładem jest Multimedialna Baza Danych Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego, w której znajdują się informacje o twórczości, działalności oraz instrumentarium naukowym wybitnych uczonych związanych z uczelnią, archiwalne materiały filmowe, fotografie eksponatów oraz kalendarium wydarzeń. Ponadto, muzeum udostępnia wirtualne spacer: Panoramę Wrocławia z Wieży Matematycznej i Wirtualną Wycieczkę po Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego. Cyfrowe archiwum dostępne na stronie internetowej Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie obejmuje prace artystów i studentów oraz zbiory muzealne. Utworzenie archiwum cyfrowego planowane jest w Muzeum Historii Medycyny Uniwersytetu Warszawskiego. Archiwum to gromadzić ma nagrania relacji, wspomnień i komentarzy oraz ikonografię, w tym fotografie, druki, rękopisy przekazane przez darczyńców. Narzędzia te wpisują w rozwiązania wirtualnej rzeczywistości, która umożliwia zwiedzanie muzealnych wnętrz i poznawanie zgromadzonych zbiorów niejako bez konieczności osobistej wizyty w muzeum. Rozwiązania te poprzez swoją atrakcyjną formę i różnorodność dostępnych treści mogą zachęcać użytkowników do odwiedzenia muzeum w rzeczywistości.

Narzędzia cyfrowe w muzeum

Muzea uczelniane coraz częściej wykorzystują narzędzia cyfrowe nie tylko w Internecie, ale również w udostępnianiu zbiorów i organizacji ekspozycji w swoich siedzibach. Najczęściej stosowane są prezentacje multimedialne w formie pokazu slajdów oraz nagrania audio i audiowizualne (np. filmy, wywiady, wypowiedzi). Wykorzystanie prezentacji multimedialnych, zarówno w organizacji ekspozycji, jak i w czasie lekcji muzealnych lub warsztatów tematycznych, pozwala na zaprezentowanie informacji zwiedzającym w nowej formie. Prezentacje te nie stanowią jednak głównego elementu ekspozycji, ale rozszerzają funkcje i informacje z innych nośników (np. gablot, posterów, tablic informacyjnych). Służą one również wsparciu wykładu lub prelekcji. Jako przykłady można wskazać wykorzystanie prezentacji multimedialnych w czasie lekcji muzealnych organizowanych w Muzeum Farmacji Wydziału Farmaceutycznego UMW oraz w Muzeum Politechniki Krakowskiej podczas wystawy „Ars Magna - Architectura Militaris. Twierdza Kraków 1914-2014”.

Nagrania audio i audiowizualne służą udostępnianiu treści archiwalnych w formie cyfrowej, np. wypowiedzi i wywiadów oraz kronik filmowych. Nagrania tego rodzaju były często wykorzystywanym narzędziem podczas wystaw organizowanych w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Maius. Przykładem była wystawa pt. „Zapomniana zagłada? Polska i czeska inteligencja w obozach koncentracyjnych Sachsenhausen i Ravensbrück na początku drugiej wojny światowej”, którą zorganizowano w 2009 r. w ramach 70. rocznicy Sonderaktion Krakau. Wystawa poświęcona była pamięci aresztowanych profesorów UJ, AGH i Akademii Handlowej. Multimedialna część wystawy obejmowała wywiady z profesorami oraz członkami ich rodzin. Nagrania audiowizualne wykorzystano również w czasie innych wystaw, m.in. „Roman Ingarden – filozof XX w.” w 2000 r. (film), „Kosmologia. Obraz świata u progu nowożytności” w 2009 r. (film i prezentacja multimedialna), „Porta Fidei w 2011 r. (film), „Mój filuterny samuraj w 2011 r. (film), „Maria Skłodowska-Curie. Kobieta niezwykła w 2011 r. (film i prezentacja multimedialna), „Pyszne młodopolskie głowy. Portrety profesorskie Leona Wyczółkowskiego” w 2012 r. (film). W filmie, który wykorzystany został w czasie ostatniej z wymienionych wystaw, pracownicy muzeum wystąpili w rolach postaci z portretów malarza. Film udostępniono później w serwisie YouTube. W organizacji ekspozycji Muzeum

Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie wykorzystano nagrania audiowizualne przedstawiające kadrę pedagogiczną oraz życie uczelni.

Kolejne rozwiązanie, które dostępne są w muzeach uczelnianych to infokioski i dotykowe monitory. Za ich pośrednictwem zwiedzający korzystać mogą z informacji o zgromadzonych zbiorach w bardziej zindywidualizowany sposób umożliwiający poznanie szczegółów dotyczących wybranego eksponatu. Narzędzia tego rodzaju znajdują się w Muzeum Gleb Centrum Edukacji Gleboznawczej (fotografie, filmy, informacje o właściwościach gleb i ich funkcjach), Muzeum Uniwersyteckim Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (wirtualne wystawy fotografii i dokumentów), Muzeum Uniwersytetu Wrocławskiego (wizerunki profesorów i ich noty biograficzne) oraz w Muzeum Politechniki Warszawskiej (historia uczelni).

Aplikacje mobilne, które mają charakter elektronicznych przewodników nie były popularnym rozwiązaniem w badanej grupie muzeów. Zwiedzanie w wykorzystaniu aplikacji mobilnej możliwe jest w Muzeum AGH. Zawiera ona takie elementy, jak m.in. tekst z informacjami popularnonaukowymi, nagrania lektora, funkcja geolokalizacji, kalendarz wydarzeń, skaner kodów QR.

Stan oferty muzealnej

Oferta edukacyjna

Oferta edukacyjna muzeów uczelnianych, głównie w formie lekcji muzealnych oraz warsztatów tematycznych, kierowana jest przede wszystkim do dzieci i młodzieży szkolnej. Zajęcia te, w jednym i w drugim przypadku połączone mogą być z prezentacją multimedialną. Oferta edukacyjna ma na celu pobudzanie zainteresowań uczestników oraz zachęcanie ich do pogłębiania wiedzy i umiejętności w danej dziedzinie.

Szczególnie rozbudowana i różnorodna oferta edukacyjna dostępna jest w muzeach, które funkcjonują przy uczelniach medycznych. W Muzeum Historii Medycyny i Farmacji Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku organizowany jest cykl zajęć „Poznaj tajniki dawnej medycyny i farmacji”, których cechą charakterystyczną jest zwiedzanie w sposób interaktywny. Uczestnicy zajęć korzystają z laboratorium edukacyjnego, w którym mają możliwość przygotowania gipsowego odlewu szczęki lub serca oraz poznania działania mikroskopu i stetoskopu. Podobną formułę ma oferta edukacyjna Muzeum Farmacji we Wrocławiu. Natomiast w Muzeum Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu odbywają się zajęcia w ramach projektu Mały Medyk UMP. W muzeum w czasie popularnonaukowych Młodzieżowych Spotkań z Medycyną, organizowanych przez Zakład Prewencji i Dydaktyki Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego oraz Okręgową Izbę Lekarską w Gdańsku, możliwe jest zwiedzanie Muzeum Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego.

Z kolei oferta edukacyjna Muzeum Gleb Centrum Edukacji Gleboznawczej Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie kierowana jest nie tylko do dzieci i młodzieży szkolnej, ale również do studentów i doktorantów, nauczycieli geografii oraz uczestników Uniwersytetu Trzeciego Wieku. W Muzeum Uniwersytetu Opolskiego organizowano lekcje muzealne dla studentów pierwszego roku połączone z projekcją filmu dotyczącego historii uniwersytetu.

Muzea uczelniane organizują również inne spotkania tematyczne i popularnonaukowe w formie wykładów otwartych i prelekcji o cyklicznym lub nieregularnym charakterze. Dotychczas odbywały się m.in. Spotkania Muzealne (Muzeum Historii Medycyny Uniwersytetu Warszawskiego), Kulturalne Czwartki (Muzeum SGGW) i Spotkania Marynistyczne (Sala Pamięci Akademii Morskiej w Gdyni). Spotkania Muzealne w Muzeum Historii Medycyny UW związane są z szeroko rozumianą kulturą, sztuką i literaturą. Muzeum SGGW organizowało Kulturalne Czwartki, w czasie których odbywały się spotkania z zaproszonymi gośćmi z różnych dziedzin. Natomiast spotkania organizowane przez

Muzeum Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego obejmują m.in. wykłady z zakresu historii medycyny (Lato w Muzeum) i prelekcje poświęcone kulturze popularnej (np. percepcji filmów i seriali o tematyce medycznej).

Oferta muzealna wymaga również elastyczności w zakresie polityki cenowej, która powinna być dopasowana do potrzeb różnych grup odbiorców [por. Pawlicz 2012, s. 12-14]. Częstym rozwiązaniem w tym zakresie jest stosowanie systemu zniżek cenowych z uwzględnieniem takich elementów jak np. wiek zwiedzających (uczniowie, studenci, seniorzy), liczebność grupy (zwiedzanie indywidualne, grupowe), termin zwiedzania (w tym nieodpłatne zwiedzanie w wybrane dni tygodnia) czy liczby zwiedzanych ekspozycji. Ponadto muzea biorą udział w lokalnych wydarzeniach kulturalnych, w czasie których możliwe jest zwiedzanie nieodpłatne lub za symboliczną kwotę. Działaniem w zakresie kształtowania polityki cenowej i jednocześnie popularyzowania zbiorów muzealnych jest włączanie się muzeów uczelnianych w rządowe i samorządowe programy aktywizacji różnych grup społecznych. Przykładem jest uczestnictwo Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – Collegium Maius w Programie „Krakowska Karta Rodzinna 3+”.

Wydarzenia kulturalne

Coraz częściej muzea uczelniane uczestniczą w wydarzeniach kulturalnych i popularnonaukowych, zarówno w tych o zasięgu lokalnym i regionalnym, których przykładami są Noc Muzeów, Festiwal Nauki, Studencki Tydzień Sztuki (Kraków) oraz dni miasta, jak i ogólnopolskim i europejskim, np. Europejski Dzień Dziedzictwa Akademickiego lub Europejskie Dni Dziedzictwa. Wydarzenia te skoncentrowane są na popularyzacji i eksponowaniu dziedzictwa kulturowego i akademickiego. Poza tym, w muzeach odbywają się również festiwale filmowe, muzyczne, konferencje naukowe i branżowe. W tym czasie istnieje możliwość zwiedzania z przewodnikiem. Za przykład może posłużyć Muzeum Historii Medycyny i Farmacji Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. W muzeum odbywały się pokazy filmowe w ramach Międzynarodowego Festiwalu Filmów Krótkometrażowych ŻubroOFFka oraz warsztaty i prelekcje tematyczne pod hasłem przewodnim „Opis obyczajów za czasów Izabeli Branickiej” podczas Dni Miasta Białegostoku, które muzeum organizowało z Centrum im. Ludwika Zamenhofa.

Muzea uczestniczą również życiu w uczelni. Są miejscem organizacji wydarzeń okolicznościowych, spotkań autorskich, wręczania nagród. Udostępniane są również do zwiedzania w czasie dni otwartych uczelni (Sala Tradycji Akademii Morskiej w Gdyni, Muzeum Gleb Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie) oraz konferencji naukowych o zasięgu międzynarodowym (Muzeum Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego).

Współpraca w ramach stowarzyszeń

Jednym z pierwszych projektów zrealizowanych przez Stowarzyszenia Muzeów Uczelnianych (SMU) było uruchomienie w 2013 r. serwisu internetowego (www.muzeauczelniane.pl), w którym udostępniono materiały informacyjne i multimedialne na temat działalności wszystkich stowarzyszonych muzeów. Zorganizowano również wystawę mobilną pt. „Muzea uczelniane – Jesteśmy!”, która w latach 2013-2015 prezentowana była w największych ośrodkach akademickich na terenie całego kraju. Wystawa obejmowała historię i osiągnięcia muzeów uczelnianych. Oprócz tego stowarzyszenie prowadzi badania naukowe, a także jest współorganizatorem konferencji i wykładów, czego przykładami są „Spotkania muzealne z niepodległością” i „Mało znane i nieznane historie Uniwersytetu Warszawskiego”.

Polskie muzea uczelniane angażują się również w projekty, których inicjatorami są stowarzyszenia międzynarodowe. Przykładem jest organizacja Europejskiego Dnia Dziedzictwa Akademickiego zainicjowanego przez UNIVERSEUM. Działania w tym zakresie podejmowane były przez Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Maius

(wykład, zajęcia interaktywne), Gdański Uniwersytet Medyczny (wykład, inauguracja wystawy „Tajemnice muzealnej półki 2014/2015”) oraz Muzeum Historii Medycyny i Farmacji Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku (prezentacja monografii „Rektorzy Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku 1950-2014”, wykłady, wystawa pt. „Złoto, aksamit i purpura, czyli symbole władzy rektorskiej”, koncert fortepianowy).

Podsumowanie

Zbiory udostępniane w muzeach uczelnianych stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego i wpisują się w założenia turystyki kulturowej. W Polsce funkcjonują 63 muzea uczelniane, które znajdują się w największych ośrodkach akademickich, z czego najwięcej z nich działa w Krakowie, Wrocławiu, Warszawie i Poznaniu. Jednak pomimo niezaprzeczalnej wartości historycznej, kulturowej lub przyrodniczej zgromadzonych zbiorów, muzea te nie zawsze cieszą się zainteresowaniem zwiedzających. Dlatego też efektywne zarządzanie działalnością muzeum uczelnianego, jak również innych muzeów, wymaga uwzględnienia nowych szans, które pojawiają się w jego otoczeniu. Są to przede wszystkim aktualne trendy w muzealnictwie, zmieniające się potrzeby zwiedzających, rozwój ICT w dostępie do informacji, a także pojawiające się możliwości współpracy.

Przybliżone w artykule przykłady muzeów uczelnianych pokazują stan rozwoju oferty muzealnej w kontekście zmieniającego się rynku muzealniczego i potrzeb zwiedzających. Oprócz wykorzystania ICT w udostępnianiu i promocji zbiorów, muzea te rozszerzają swoją działalność i zmieniają podejście do odwiedzającego. Zmiany te widoczne są w muzeach w skali całego kraju. Muzealne wnętrza stają się miejscem szerokokorozumianego życia kulturalnego. Rozwija się ich oferta edukacyjna, czego przykładami są lekcje muzealne, warsztaty i wykłady otwarte. Muzea uczestniczą w wydarzeniach kulturalnych. W propagowaniu dziedzictwa akademickiego w Polsce istotne znaczenie ma Stowarzyszenie Muzeów Uczelnianych.

Omówione wyżej działania zwiększają atrakcyjność oferty muzealnej. Popularyzują jego zbiory i angażują zwiedzających do partycypacji w kulturze i edukacji. Zwiedzanie muzeów uczelnianych wpisuje się w założenia turystyki kulturowej. Należy jednak podkreślić, że trudno im jest konkurować z najpopularniejszymi muzeami narodowymi, regionalnymi i miejskimi oraz galeriami sztuki o światowym zasięgu. Jednak dzięki podejmowanym działaniom, muzea uczelniane mogą stać się interesującą alternatywą spędzania czasu wolnego w mieście oraz uczestnictwa w turystyce kulturowej.

Bibliografia

- Arnold-Forster K., 2006, *Museums for the Future: Recognising new relevance for University Museums*, UMAC 2006: New roads for university museums. September 25-29, Mexico City
- Bohnert F., Zukerman I., 2009, *Non-instrutive personalisation of the Museum Experience*, (in) G. J. Houben, G. MacCalla, F. Pianesi, M. Zancanaro (eds.), *User modelling adaptation and personalization. 17th International Conference, UMAP 2009, formerly UM and AH, Trento, Italy, June 22-26, 2009 Proceedings*, Italy, s. 197-209
- Boylan P. J., 1999, *Universities and museums: past, present and future*, „Museum Management and Curatorship”, nr 18(1), s. 43-56
- Camarero C., Garrido J. M., Vicente E., 2015, *Achieving effective visitor orientation in European museums. Innovation versus custodial*, „Journal of Cultural Heritage”, nr 16, s. 228-235
- Chatterjee H. J., 2011, *Object-based learning in higher education: The pedagogical power of museums*, International Committee for University Museums and Collections (UMAC) Proceedings, nr 3, s. 179-182
- Chatterton P., 2000, *The cultural role of universities in the community: revisiting the university community debate*, „Environment and Planning A”, nr 32, s. 165-181
- Danilov V. J., 1996, *University and college museums, galleries, and related facilities: A descriptive directory*, Westport, Conn: Greenwood Press
- Economou M., 1999, *The evaluation of museum multimedia applications: lessons from research*, „Museum Management and Curatorship”, nr 17(2), s. 173-187
- Evans J. A., Sterry P., 1999, *Portable computers & interactive multimedia: a new paradigm for interpreting museum collections*, (in) D. Bearman, J. Trant (eds.), *Cultural Heritage Informatics: selected papers from ichim99, Archives & Museum Informatics*, Washington, DC, s. 93-101
- Falk J. H., Dierking L. D., 1992, *The museum experience*, Whalesback Books, Washington, DC
- Falk J. H., Dierking L. D., 2000, *Learning from museums: visitor experiences and the making of meaning*, AltaMira Press, Lanham
- Florida R., 2002, *The rise of the creative class and how it's transforming work*, Basic Books, New York
- Folga-Januszevska D., 2008, *Muzeum: definicja i pojęcie, czym jest muzeum dzisiaj*, „Muzealnictwo” nr 49, s. 200-203
- Folga-Januszevska D., 2009, *Muzea w Polsce 1989-2008*, „Muzealnictwo”, nr 50, s. 18-46
- Forycki M., 2002, *Założenie obserwatorium astronomicznego w Poznaniu i jego międzynarodowe znaczenie*, „Mazowieckie Studia Humanistyczne”, nr 18(2), s. 41-49
- Gammon B., Burch A., 2008, *Designing Mobile Digital Experiences*, (in) L. Tallon, K. Walker (eds.), *Digital technologies and the museum experience handheld guides and other media*, AltaMira Press, Lanham, s. 35-62
- Geladaki S., Papadimitriou G., 2014, *University museums as spaces of education: the case of the history of education museum at the University of Athens*, „Procedia – Social and Behavioral Sciences”, nr 147, s. 300-306
- Guthe A. K., 1966, *The role of a university museum*, „Curator: The Museum Journal”, nr 9, s. 103-105
- Hall P., 1997, *The University and the city*, „GeoJournal”, nr 41, s. 301-309
- Hamilton J., 1995, *The role of the university curator in the 1990s*, „Museum Management and Curatorship”, nr 14(1), s. 73-79
- Hospers G. J., 2003, *Creative cities: breeding places in the knowledge economy*, „Knowledge, Technology & Policy”, nr 16(3), s. 143-162
- Kamińska A., 2015, *(Re)konstrukcje muzeum w kulturze współczesnej. Studium socjopedagogiczne, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Praca Doktorska, Wydział Studiów Edukacyjnych, Poznań* (<https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/12882/1/Kami%C5%84ska%20Aneta%20-%20%28Re%29konstrukcje%20muzeum...%20doktorat.pdf>)
- Kelly M. (ed.), 2001, *Managing university museums: education and skills*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris
- Kultura w 2012 r., 2013, *Informacje i opracowania statystyczne*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa
- Kwaśniewska K., 2015, *Funkcje szkoły wyższej w społeczności lokalnej*, „Miscellanea”, nr 5, s. 267-274

- Landry Ch., 2008, *The creative city. A toolkit for urban innovators*. Routledge, London
- Lourenço M. C., 2005. *Between two worlds: the distinct nature and contemporary significance of university museums and collections in Europe*, Praca Doktorska, Conservatoire National des Arts et Métiers, Paris (http://webpages.fc.ul.pt/~mclourenco/chapters/MCL2005_Appendix1.pdf)
- Mägi R., 2009, *University museums in a university town: University of Tartu Museums in the service of the local community*, "University Museums and Collections Journal", nr 2, s. 85-89
- Markowski T., Drzazga D., 2008, *Uczelnie wyższe w przestrzeni i gospodarce miast – próba syntezy*, [w:] T. Markowski, D. Drzazga, *Rola wyższych uczelni w rozwoju społeczno-gospodarczym i przestrzennym miast*, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, tom CXXI, Warszawa, s. 7-13
- Marszałek A., 2010, *Rola uczelni w regionie*, Wyd. Difin, Warszawa
- Olechnicka A., 2012, *Potencjał nauki a innowacyjność regionów*, Wyd. Nauk. Scholar, Warszawa
- Olmi G., 2001, *Science-Honour-Metaphor: Italian cabinets of the sixteenth and seventeenth centuries*, (in) O. Impey, A. MacGregor (eds.), *The origins of museums: the cabinet of curiosities in sixteenth- and seventeenth-century Europe, second edition*, House of Stratus, London, s. 1-17
- Owen R., Buhalis D., Pletinckx D., 2004, *Identifying technologies used in Cultural Heritage*, (in) K. Chrysanthou, K. Cain, N. Silberman, F. Niccolucci (eds.), *VAST2004: The 5th International Symposium on Virtual Reality, Archaeology and Cultural Heritage, Brussels, 5-7 December*, Oudenaarde, Brussels, s. 155-163
- Parry R., 2010, *The practice of digital heritage and the heritage of digital practice*, (in) R. Parry (ed.), *Museums in a Digital Age*, Routledge, Abington, s. 1-7
- Pawlicz A., 2012, *Zastosowanie technik yield management w komercjalizacji turystyki kulturowej*, „Turystyka Kulturowa”, nr 1, s. 5-18
- Pyrz T. W., Garlacz R., 2013, *Centrum Edukacji Przyrodniczej – nowa jednostka w strukturze Uniwersytetu Jagiellońskiego, synteza tradycji i nowoczesności*, „Opuscula Muzealia”, nr 21, s. 153-156
- Ruiz B., Pajares J. L., Utray F., Moreno L., 2011, *Design for all in multimedia guides for museums*, „Computers in Human Behavior”, nr 27, s. 1408-1415
- Sandell R., Nightingale E., 2012, *Museums, equality, and social justice*, Routledge, Abingdon, Oxon
- Stasiak A., 2012, *Produkt turystyczny w gospodarce doświadczeń*, „Turyzm”, nr 23(1), s. 29-39
- Tallon L., 2008, *Introduction: mobile, digital, and personal*, (in) L. Tallon, K. Walker (eds.), *Digital technologies and the museum experience handheld guides and other media*, AltaMira Press, Lanham, s. 13-25
- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r., nr 5, poz. 24 t.j., z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., nr 162, poz. 1568 t.j. z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 1991 r., nr 114, poz. 493 t.j. z późn. zm.)
- Were G., 2010 *Re-engaging the university museum: knowledge, collections and communities at University College London*, „Museum Management and Curatorship”, nr 25(3), s. 291-304
- Willumson G., 2000, *The shifting audience of the university museum*, „Museum International”, nr 52(2), s. 15-18
- Zalasińska K., 2013, *Muzea uwikłane w rynek sztuki*, „MOCAK Forum”, t. 1, nr 6, s. 26-29

University museums in Poland – a sphere of leisure time inspired by science. The present state and directions of the development in the context of cultural tourism

Keywords: university museums, academic heritage, cultural tourism, educational offer, information and communication technologies, university museum associations

Abstract:

Higher education institutions are not only teaching and research and scientific institutions, but also an important element of European culture and identity. University museums, which operate within the structures of higher education institutions, gather valuable collections related to their activity, teaching profile, achievements of researchers and students. These institutions function between the world of science, culture and history, and they act in order to preserve academic heritage through its protection, popularisation and promotion. The offer of university museums in Poland is wide and varied in terms of themes but still not popularised enough. Modern processes related to the development of new forms of participation in culture and tourism, make it necessary to change or modify the approach of university museums to presenting the cultural heritage and making it available. Therefore, the aim of the article was to show the present state and current directions of the development of university museums in Poland. Particular attention was paid to cooperation with other cultural institutions of this type, the use of information and communication technologies in making collections available and organising exhibitions and actions concerning the development of educational offer for different groups of visitors. Contemporary university museums need innovative forms of talking about the gathered heritage. These museums try to meet the modern needs and expectations of tourists. What is important in their development are European funds as well as cooperation within the framework of national and international associations, which are a kind of a platform that enables initiating and organising joint cultural events and obtaining financial means.